

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Россеини Президентини Владимир Путинни къыралыбызны инсанларына коронавирус бла байламлы Ч А К Ы Р Ы У У

Багъалы шүхля! Россеини хурметли жамааты!

Россейде ишчиге саналмагъан ийикъ бошала турады. Алай врачла, медицина учрежденияны къалгъан ишчилери да кече-кюн демей урунадыла. Алагъа бюнжюнде артыкъда къыйынды. Ала больницада, инфекция бѐлюмледе, битеу багъуу махкемеледе эпидемиягъа къажу къаты къореш бардырадыла, адамланы багъадыла, ълюмден къутхарадыла, ауруну жолун кеседила. Алагъа жюрегимден этген ыспас сѐзлеге битеу къыралны инсанлары къошулулукларына бир ишеклигим жокъду.

Къыралны бла жамауатны жашуу магъаналы жумушларын жалчытхан башха бѐлюмледе ишлегенле да кеслерин борчларын бет жарыкълы толтурадыла. Алагъа эмда сизни барыгъызгъа да жүрек ыразылыгъымы билдирге сюеме. Сѐзсюз, волонтерлагъа, кеслери ыразылыклары бла башлагъа болушургъа талпынган, жандаурулукъ эте билген адамлагъа, жукъгъан ауруну тохтатыр ючюн къорешде энчи жуапылыкларын сезген, властыланы бла врачланы айтханларын таймагъан, алай бла жууукларыны бла ахуларыны саулыкларына, тѐгерекдегилени къоркъуусулукларына къайгыргъан инсанланы барысына да сау болугъуз дейме.

Саулай къыралда солуу ийикъ, битеу регионлада юйден чыкъмауну низамы тохташдырылгъанларыны хайырындан власть органлагъа керекли кюнчо жыйышдырыгъа, алгъадан окъуна мадарла этерге, ауругъа къажу къореш не къадар къыйматлы болур ючюн, кесибизни, башха къыралланы да бек иги сынауларын хайырланып, саулыкъ саклауну битеу онгаларын ючлендириге онг чыкъгъанды. Бек магъаналыгъа нени санайма: саулай алып айтханда, тамата тѐлюбюзно уллу къоркъудан сакларгъа, сабий садлада, школада, вуздада, башха окъуу юйледе эпидемияны кенг жайылуун тыяргъа алыкъа къолубуздан келеди.

Айхад да, мындан ары уа не болукъду, къаллай оноула этиликдиле деген сорула чыкъмайдыла. Чертил айтама: оноула эте туруп, къоркъуу алыкъа саклангъанын ангыларгъа керекби. Вирусолог специалистлени айтханларына кѐре, эпидемияны бек къыйын кезиунден алыкъа къутулмагъанбыз, ол санда бизни къыралда да. Аны бла байламлы мен солуу кюнлени аны ахырына – 30 апрельге – дери созаргъа оноу этгенме. Ишчилени саны, алачы хакълары да сакланууларынын айырып айтама.

Аны бла бирге хал тюренле барады, районлада, муниципалитетледе окъуна ол башха-башхады.

«Жангы коронавирус инфекция (COVID-19) жайылгъаны бла байламлы Россей Федерацияны жеринде санитар-эпидемиология халны осалгъа кетмезин жалчытыр муратда эмда Россей Федерацияны Конституциясыны 80-чи статьясына тийишлиликде бегим этме:

1. 2020 жылда 4 апрельден башлап ол айны 30-сунда дери кезиундо, ол ахыр кюнчо да ары къошуп, айлыкны сакланууу бла солуу кюнлеге санаргъа.

2. Россей Федерацияны субъектлеринде бийик къуллуклада ишлегенле (къырал властыны бийик толтуруучу органларыны башчылары), бу Указны болумлары, Россей Федерацияны субъектинде санитар-эпидемиология халны эмда жангы коронавирус инфекция (COVID-19) къалай жайыла баргъанын эсге алып, чек салынуу амаллары эмда башха мадарла жарашдырыларын эмда толтуруларын жалчытыргъа борчу этиледиле. Бек алгъа керекдиле:

- а) Россей Федерацияны субъектинин халкыны санитар-эпидемиология болумун тап халда саклар, ол санда бийик хазырлыкны низамы, къыйын болум кийирген кезиуде аны осалгъа кетмезин жалчытыр муратда чек салынуу комплекси кийирлик эмда башха мадарла этилик тийрелени белгилерге;
- б) ол тийреледе болгъан организацианы къауумуну (ала къайсы къурау-право

«Жангы коронавирус инфекция (COVID-19) жайылгъаны бла байламлы Россей Федерацияны жеринде санитар-эпидемиология халны осалгъа кетмезин жалчытыр жаны бла мадарланы юсюнден» Россей Федерацияны Президентини УКАЗЫ

форма бла эмда иелики не тюроу ама-лы бла ишлегенлерине да къарамай), энчи предпринимательлени да ишлерин бу Указны 4-чю эмда 5-чи болумларына тийишлиликде тохтатыргъа (ишлерине чек салыргъа);

в) ол тийреледе адамланы бла транспортну (регионланы араларында адамла эмда жюкле ташуу бла къорешгенлени къошмай) жорюулерини энчи низамын тохташдырыгъа.

3. Чек салуу эмда башха мадарла тюроу-тюроу кезиуде хайырланылыгъа болукъдула. Жаланда бу Указны 1-чи пунктунда кѐргюзюлген битеулу болжалдан чыкъмазгъа керекдиле.

4. Бу Указ быллай организациалагъа (иш беричюлеге бла алачы ишчилерине) къатылмайды:

- а) дайым ишлеген организациалагъа;
- б) медицина эмда аптекалы организациалагъа;
- в) халкыны аш-азыкъ эмда бек керекли товарла бла жалчытхан организациалагъа;

г) къыйын болумну кезиунде эмда (неда) тѐгерекке къоркъуу салган ауру кенг жайылырына къоркъуу чыкъгъанда, адамланы жашауларына, саулыкларына эмда ырахатыкларына къоркъуу тюшен башха кезиуде ишлемей жарамазлык организациалагъа;

д) болжалгъа салынмазлык ремонт эмда жюкле-къотаруу ишле тындыргъан организациалагъа;

е) болжалгъа салынмазлык финанс ишлени (бек алгъа тергеуле эмда тѐлеуле бла байламлы жумушла) тындыргъан организациалагъа;

ж) Россей Федерацияны субъектинин къырал властыны баш толтуруучу органы Россей Федерацияны субъектинде санитар-эпидемиология халны эмда жангы коронавирус инфекцияны (COVID-19) къалай жайыла баргъанын эсге алып бу этген оноулары бла белгиленген башха

сатхан тюкенле, жашуу магъаналы жумушла толтурган службала алгъынча ишлерикдиле. Системаны къурагъан предпритиялагъа, билим беруу, илму организациалагъа къошакъ халда чек салыргъа тюшген заманда регионла аны юсюнден оноуу Федерал Правительство бла келишип алай чыгъарыгъа борчлудула.

Бюнжюнде властыны федерал, регион эмда муниципал органлары араларында келишиулу ишлеуну магъанасы бек уллуду. Аны себепли мен федерал округлада толу эркинликке келечилериме регионлада не иш этилгин, алада халны дайым кѐз туураларында тутаргъа буюргъанма. Битеу шартла да Россей Федерацияны Правительствосунда коронавируска къажу координация советте тюшерге, анда жарашдырылгъа, сюзюлюрге эмда оноу этиле туруп эсге алынгъа керекдиле.

Сѐзсюз, регион властыла санитар-эпидемиология службала бла дайым байламлыкъда ишлерге, оноуларын ала бла келишдириге тийишлидиле. Барысыны да бек баш сагъышлары Россеини инсанларын къоруулау, саулыкларынын саклауу, къоркъуусулукларынын ючлендириу болургъа керекди. Халны тюрленуонюне кѐре къошакъ мадарла бла оноула этиликдиле. Аман болгъанлай, солуу кюнлени къысхартыргъа да болукъбуз.

Дагъыда не айттыргъа, артыкъда бек не зат чертирге сюеме. Эпидемиягъа къажу мадарла эте, биз ишчи жерлени, адамларыбызны файдларын да саклауу бек магъаналы иш болгъанын унутмазгъа керекби. Ол Правительствоу, регионланы, бизнесни да баш бек уллу къайгылары болурун илейме. Экономикабыз тутучу айныса, файдалы да болса, баш магъаналы борчларыбызны, ол санда саулыкъ саклауда белгиленген жумушланы, толтурмай къорыкъ тюйюлбюз.

Россеини хурметли инсанлары! Мындан ары да властыланы ишлемлени, медиклени бла специалистлени эсгертиуленин сансыз этмезигизни, толтурулугъузну тилейме. Кесигизни бла жууукъ адамларыгъызын саклагъыз. Бизни жууаплы бола билиубюз, бир бирге билеклик этиубюз бек магъаналы, бир-бир кезиуде уа бек керекли окъуна болгъанлай къаладыла. Бу ийикъны къысха кезиун окъуна кѐргюзюп турады: биз болумну ангыласакъ, не уллу къоркъууну да азайтыргъа къолубуздан келликди. Мындан ары да ма алай келишиулу, ышангъылы мадарла этеригибизге, бек башы уа – ауруну онгламай къоймазлыкъыбызгъа ишкисизме.

Тынгылагъаныгъыз ючюн сау болугъуз. Саулукълу болугъуз.

организациалагъа.

5. Бу Указны системаны къурагъан эмда илму, билим беруу организациала, Россей Федерацияны Правительствоосуу бла келишип, анга кѐре толтурургъа тийишлидиле.

6. Федерал къырал органла, бюджетден тышындагы къырал фондлагъа оноу этген органла 2020 жылда 4-30 апрельде ол органланы ишлеуленин жалчытырыкъ федерал къырал къуллукчуланы бла ишчилени санын белгилерге керекдиле.

7. Россей Федерацияны субъектлерини къырал органлары эмда жер-жерли самоуправленинни органлары Россей Федерацияны субъектинде санитар-эпидемиология халны эмда жангы коронавирус инфекцияны (COVID-19) къалай жайыла баргъанын эсге алып бу Россей Федерацияны тийишли тийресинде 2020 жылда 4-30 апрельде ол органланы ишлеуленин жалчытырыкъ къырал эмда муниципал къуллукчуланы санын белгилерге керекдиле.

8. Аамлаы информацинны басмалау эмда чыгъаруу бла къорешген организациала 2020 жылда 4-30 апрельде ол организациаланы ишлеуленин жалчытырыкъланы санын белгилерге керекдиле.

9. Бу Указ официал халда басмалангъандан сора кюнчоне киреди.

Россей Федерацияны Президенти
Москва, Кремль, 2020 жыл, 2 апрель, №239.

В. ПУТИН

КЪАЙГЫРЫУ

Болушлукъ излеген къауумга – алты мингден артыкъ продукт жыйымдыкъ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Казбек Коков**ну башламчылыгы бла республиканы къауум уллу предпринимательлери жангы коронавирус инфекция жайылган эм битеулю изоляция болумлада ветеранлагъа, Улуу Ата журт уруша къатышып, биогонлюке жашаудан кетгенлени юй бийчелерине, саулукуларында чекленген онглары болган жангызлагъа эм къолайсыз юйорлеге болушлукъ этерикдиле.

Алай бла КъМР-ни Муслийманларыны духовный управлениясы бла бирлешип, регионну 2 000 къолайсыз юйорне продукт жыйымдыкъла

жетдирилликдиле. КъМР-ни Уруну эм социал къоруулануу министрствосуну ызында да социал билеклик изленген адамланы тизмеси тохтадырылганды. Жууук заманда республиканы бизнес-сообществосуну келечилери Къабарты-Малкъарны бу къауумдан адамларына энтта 4000-ден артыкъ продукт жыйымдыкъ бла болушлукъну къуарарыкъдыла.

Бизнесчиле медицина ишчилени къоруулануу энчи затла бла – противочумный костюмла, халатла, респираторла, бир кере кийилген маскала бла – жалчытуугъа да юлюшлерин къошаргъа из-

легендиле. Биринчи комплектле республикага бу кюнде жетдирилликдиле.

Казбек Коков регионга, сау къыралгъа да къыйын кезиуде бийик социал жууаплыкларынын кърюзтген предпринимательлеге ыразылыгын билдиргенди. Коронавирус бла къажауда ал сатырлада суюлген врачлагъа, медсестралага билеклик тапдырган предпринимательлеге битеу медицина сообществону атындан КъМР-ни Саулукъ сакълау министрствосу да ыспас этгенди.

**КъМР-ни Башчысыны бла
Правительствосуну
пресс-службасы.**

Видеоконференция

Хар регионну энчилигин тергеп ишлерге

Тюне Москвада Россейни премьер-министри **Михаил Мишустин**ни башчылыгы бла Координация советни президиумну бла Къырал Советни коронавирус инфекцияны жайылууна къажау кюреш бардыруу жаны бла ишчи къауумну бириккен жыйылуулары болганды. Аны видеоконференция халда бардырылган ишине Къабарты-Малкъарны Башчысы **Казбек Коков** да къатышанды.

Кенгешде селеше, Михаил Мишустин къыралны Президенти Владимир Путинни солуу кюнлени 30 апрельге дери созууну юсюнден оную сылтаусуз болмагъанын эмда бек алгъа адамларыбызны саулукуларын къоруулар мурат бла этилгенин айырып айтханды. Хар регионну эн-

чилигин эсге алып мадар этерге, битеу къыралгъа да бир амалны хайырланмазгъа, экономика болумну, халкъны санын да тергерге керек болганын чертгенди. Инфекция къалай жайылгъанына къараргъа, бек башы уа – санитар-эпидемиология службаланы профессионал оюмларына таяныргъа тийишлиди, деп къошханды.

Медицина учреждениаланы, врачланы бла башха ишчилени юслеринден айта, премьер больницада коронавирустан ауругъанланы алыргъа толусунлай хазыр болургъа, оборудование, дарманла, медицина керекле бла да жалчытылыныргъа керек болганынын эсертгенди. «Бу къоркъуулу ауруугъа къажау кюрешде врачланы, медсестраланы,

гитче медицина ишчилени да къаты къорууларгъа тийишлиди. Ала саусузла бла бетден-бетге тубешедиле, кюн сайын профессионал борчларын кеслерин аямай толтурадыла», - дегенди ол.

Правительствону башчысы регион властылагъа да медиклени ишлерин къоркъуусуз этер ючюн къолдан келгенни аямазгъа, регион больницада специалистле, ол санда инфекционистле, пульмонологла, анестезиологла бла да, къалай жалчытылгъанларын билим турургъа кереклисин эсертгенди. Ишни бек уллу ауурлугъу ма алагъа жетеди, деп къошханды.

**КъМР-ни Башчысыны бла
Правительствосуну
пресс-службасы.**

Оноу

Ток ызыланы жангыртыргъа – 150 миллион сом

Жууукъ заманда «Россети Северный Кавказ» Къабарты-Малкъарда ток ызыланы 234 километр чаклы бирин жангыртып башларыкъды, деп билдириледи электрокюч бла жалчытхан компанияны сайтында. Юч жылны ичинде электрокюч сетлени тозураган жерлеринде аварияла болмазча, ток керексиз къоратылмазча эм саулай комплекс тийишлисича ишлерча этилликди. «Россети» биригиуну «Электросеть ком-

плексте бир техника политика» программасына кере, тийишли ишле республиканы бар районларында да бардырыллыкдыла. Ол санда Бах-санда бла Зольскийде ызыланы 218 километри алышыныллыкды, изоляциясы болган, уллу ауурлукълагъа чыдаган 70-миллиметрлик темир жип тартыллыкды. Ол эркинликсиз ток ызылагъа киши къошулмазгъа да себеплик этерикди.

Жангы коронавирус инфекцияны жайылууна къажау жумушланы бардыргъан кезиуде саулуку сакълауда урунган къауум ишчилеге стимулирующий телеулени тохташдырууну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны
УКАЗЫ

Къабарты-Малкъар Республикада «Бир-бир категория ишчилени къыйынларына теленген айлыкъны юсюнден» 2010 жылда 19 майда №35-РЗ чыгарылган Законна, Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны «Къабарты-Малкъар Республиканы тийресинде бийик хазырлыккыны бла жангы коронавирус инфекцияны (2019-nCoV) жайылуун тыйыуу жаны бла къошакъ амалланы кийириуну къабыл кърюуну юсюнден» 2020 жылда 18 мартда №19-УГ чыгарылган Указына тийишлиликде **бегим этеме:**

1. Къабарты-Малкъар Республиканы Саулукъ сакълау министрствосуну «СПИД бла инфекция ауруулары профилактикалары эм алагъа къажау ара» къырал бюджет саулуку сакълау учреждениясыны (мындан арысында – учреждение) ишчилерине энчи урунуу болумлары эм къошакъ аурулу къабыл кърюуну стимулирующий халлы телеуле тохташдырыргъа:

а) жангы коронавирус жугъаргъа къоркъуу болган болумлада ишлегенле, жангы коронавирус инфекциялары ачыкъланганлагъа неда жангы коронавируста ишклиликлери болганлагъа къарагъанла, ол къауумдан алынган биология материал бла ишлегенле, жангы коронавирус инфекция жукъмаз ючюн энчи къоруулануу кийимледе ишлерге тюшгенлеге быллай ёлчмед:

50 000 сом – врачлагъа эм медицина угъай, башха

бийик билимлери болган специалистлеге;

30 000 сом – орта медицина персоналгъа;

25 000 сом – гитче медицина персоналгъа эм башха персоналгъа;

б) жангы коронавирус инфекциялары ачыкъланганлагъа неда анга ишклилиги болганлагъа къарамагъан, алай учрежденияны ишин жалчытханлагъа быллай ёлчмед:

30 000 сом – врачлагъа эм медицина угъай, башха бийик билимлери болган специалистлеге;

25 000 – орта медицина персоналгъа эм башха персоналгъа;

20 000 – гитче медицина персоналгъа эм башха персоналгъа.

2. Бу Указгъа кере энчи урунуу болумлары эм къошакъ ауурлукъ тааннганы ючюн ай сайын стимулирующий халлы телеуле алыргъа эркинликлери болган бёлумледе бла къуллукълада ишчилени тизмесин Къабарты-Малкъар Республиканы Саулукъ сакълау министрствосу бла келишип учреждение кеси акт этип тохташдырады.

3. Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствоосуна бу Указын жашаугъа кийириуу бла байламлы къоранчланы финансированиясын бюджет эм бюджетден тышында ырысхыдан жалчытыргъа.

4. Бу Указ анга къол салынган кюнден кючюне киреди эм 2020 жылны 1 мартындан башлап бу жаны бла эркинликлеге къошулады.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К. КОКОВ
Нальчик сахар, 2020 жыл 2 апрель, №33-УГ

Коронавирус инфекцияны профилактика амалларын жашауда бардыруу эм жайылууну контроль этиу оператив штабны къауумуна турлениуле кийириуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны
Б У Й Р У Г Ы У

1. Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны 2020 жылны 13 мартында №29-РГ буйругъу бла къабыл кърюлген Къабарты-Малкъар Республикада коронавирус инфекцияны профилактика амалларын жашауда бардыруу эм жайылууну контроль этиу оператив штабны къауумуна бу турлениуленни кийирирге:

а) оператив штабны къауумуна бу адамланы къошаргъа:
Баков Н.Х. – Къырал учрежденияны – Къабарты-Малкъар Республикада Россей Федерацияны Пенсия отделениясыны управляющийи (ыразылыгына кере)
Биттуулану А.Х. – Къабарты-

Малкъар Республиканы жарыкъландыруу, илму эм жаш телюну ишлери жаны бла министрени къуллугун толтургъан

Каров М.А. – Шимал Кавказны регионла аралы рас-пределительный сетевой компаниясы – «Каббалкз-нерго» публичный акционер обществону филиалыны таматасы (ыразылыгына кере)

Попов Д.П. – Нальчикде транспорт прокурор (ыразылыгына кере)

б) оператив штабны къауумундан **А.М. Кумыковну** чыгарыргъа.

2. Бу буйрукъ анга къол салынган кюнден кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К. КОКОВ
Нальчик сахар, 2020 жыл, 2 апрель, №38-РГ

Башламчылык

Практиканы орунуна – волонтерлукъ

Студентлени волонтерлукъ ишлери окуму неда производство практикаларына саналыкды. Аны юсюнден «Единая Россия» РФ-ни Илму эмда бийик билим бериу министерствосу бла келишгенди. Ведомство тийишли документлени хазырлай туруп, партияны башламчылыктын эсге аллыгын билдиргенди.

«Вузла уа, ведомстволу актаны сактай турмай, волонтерлукъ ишни практикага санауно юсюнден онуюну кеслери алларына этерге боллукъдула. Шендюдюден окумуна биз вузлагъа аллай онгу хайырланьргъа боллукъларын эсгертебиз. Студентлени кыралгъа бек керекли жумуш бла кюрешгенлери бизге бек магъаналыды, - дегенди «Жангы школ» партия проектни координатору, Кырал Думаны Билим бериу эм илму жаны бла комитетине кирген Алёна Аршинова.

Ол белгилегенича, аллай оную коронавирусу инфекция жайыла баргъан кезиуде артыкда магъаналыды, уллу кюрккюу тыюшген инсандарыызгъа болушлукъ этер ючюн бек керекди. «Шендюдюден окумуна «Единая Россияны» волонтер араларында ишлеген жашла бла кызыла юйде жангыз кеслери квалгъанлагъа ашарык затла, дарманла, медицина керекле этедиле, башха болушлукъ да этедиле», - деп билдиргенди Аршинова.

Илму эм бийик билим бериу министерствону башчысы Валерий Фальков а волонтерла

дагыда жарыкъландырыу программаланы бла проектлени толтуруу бла кюрешгенлерин, алай бла адамлагъа кшошакъ билим алыргъа себеплик этгенлерин да чертип айтханды.

«Единая Россияны» волонтер арасыны башчысы, партияны Кырабарты-Малкъар регион бёлюмюню секретарыны орунбасары, регионда толтуруучу комитетини таматасы, КЪМР-ни Парламентини депутаты Дмитрий Панфилов а KABARDIN-BALKAR.ER.RU информация агентствогъа билдиргенича, республикада 26 мартда уллайгъанлагъа, жангыз пенсиячылагъа, ветеранлагъа болушурукъ, жамауатха керекли халар да билдирип турлукъ волонтер ара ачылгъанды. «Студентлеге кеси ыразылыкълары бла бардыргъан жандауурлукъ ишлерин практикага санауно юсюнден башламчылыкъны мен бек хайырлыгъа санайма», - дегенди ол.

КЪАРМАШЫУ

Бусагъатдагы хал излегеннге кёре

Къабарты-Малкъар кырал университет билим бериуде дистанция амалны техника онгларын тири хайырланды, деп билдириледи вузну пресс-службасындан. Сёз

ючюн, медицина факультетде «Anatomage» интерактив платформаны хайырланьны башлагъандыла. Анатомия стол а адамны санларына, органларына да 3D халда кырагъа онг береди.

«Университет узакъдан окутууну бардыргъанлы медицина факультетни преподавательлери, студентлери да толусунлай open.kbsu платформага кечгендиле. Анга лекцияла, дерсле, текстле эм башхала киредиле. «Anatomage» аппарат анатомиядан лекцияланы тийишлисича бардыргъа, преподавательге адамны санларыны кыраамлары эм организмни толусунлай кёргозторге онг береди, - дейди медицина факультетни деканы Мызыланы Исмайыл.

- Анатомия столда уа кертти

суратла хайырланьладыла. Ол себепден хирургла операцияла этиуден сынау жыйышдырадыла, - дейди анатомия эм оператив хирургия кафедраны тамата преподаватели Асланбек Ахметов.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман хазырлагъанды.

Сакълыкъ

Керекли жерлеге дарман къуюлады

Ауруу кенг жайылмаз ючюн заманында солуу кюнде берилгенлери себепли бююнлюкде Нальчикни орамларына препаратла чачдырыр кереклиси жокъду. Ол иш мындан арысында эпидемия эм хауа болумгъа кёре тындырыллыкъды, деп билдириледи мэрияны пресс-службасындан.

«Эсге сала айтсакъ, ара шахарда энчи низам кийирилгенди. Аны бла байламлы жамауатха юйлеринде турургъа, эшикде азыракъ айланьргъа кереклиси эсгертилгенди. Андан сора да, концертле, кёрмючле, акцияла, тренингле эм башха жыйылыула да бардырылмайдыла. Кафеле, ресторанла, товарла сатхан тюкенле эм предпрятияла да ишлерин тохтатхандыла. Банкла бла аптекала эм власть органла уа борчларын толтурадыла.

Бу кюнде Нальчикде адамла аслам жыйылгъан 38 коммунал юйно арбазларына, лифтлерине, коридорларына, атлауучларына, ашханаларына, аяк жолларына, хамамларына дарман къуюлгъанды. Таматала быллай мадарны кёп фатарлы юйледе да бардырыр-

гъа тийишлисин айтхандыла. Компанияланы, биригуулени, кооперативлени, энчи жашау журтлары иелерин да эпидемиягъа къажуа амалланы хайырланьргъа чакъыргъандыла.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман хазырлагъанды.

Таппандырыу

Трассала кенгертиледи

Быйыл Росавтодору жоллагъа «Прохладный – Бахсан – Элбрус» А-158 трассада, саулай да 8 километр чакълы участкада да бардырыллыкъдыла.

Элбрус курортха элтген А-158 трассада черек жагъаланы суу таларгъа боллукъ онтогъуз жер барды. Бююнлюкде аланы кючлеп башлагъандыла. Ол санда Бедикде Бахсан сууну башы бла баргъан кёпюрге да тынгылы ремонт этилмеге келиширча боллукъдула. Саулай айтханда, төрт ызы жолланы узунлугу 37 километрге созулукъду.

А-154, А-158 эм Р-217 трассада, саулайда 40 километрден аслам жерде, ремонт ишле да тамамланьлыкъдыла. Жолгъа асфальт жаярыккъдыла, жауун суу саркырача быргытыланы бла ызыланы жангыртырыккъдыла, кюрккюусузлукъну жалчытхан темир буруула тартыллыккъдыла, жар онюлургъа боллукъ жерледе хунала кыланьрыккъдыла, жангы белгиле бла ызыла да салынырыккъдыла. Быллай ишле

кериу жыл Исламеиде «Прохладный – Бахсан – Элбрус» А-158 трассада, саулай да 8 километр чакълы участкада да бардырыллыкъдыла.

Элбрус курортха элтген А-158 трассада черек жагъаланы суу таларгъа боллукъ онтогъуз жер барды. Бююнлюкде аланы кючлеп башлагъандыла. Ол санда Бедикде Бахсан сууну башы бла баргъан кёпюрге да тынгылы ремонт этилмеге келиширча боллукъдула. Саулай айтханда, төрт ызы жолланы узунлугу 37 километрге созулукъду.

А-154, А-158 эм Р-217 трассада, саулайда 40 километрден аслам жерде, ремонт ишле да тамамланьлыкъдыла. Жолгъа асфальт жаярыккъдыла, жауун суу саркырача быргытыланы бла ызыланы жангыртырыккъдыла, кюрккюусузлукъну жалчытхан темир буруула тартыллыккъдыла, жар онюлургъа боллукъ жерледе хунала кыланьрыккъдыла, жангы белгиле бла ызыла да салынырыккъдыла. Быллай ишле

Бизни корр.

Ушакъ

Бизни бююнню жигитибиз Аталыкъланы Керимди. Ол хасаничъды. Алай сайлагъан усталыгы аны юйюнден, юйюрюнден да бёлюп, дайым кыралыбызны шахарларына ашыргъанлай турады. Керим дальнубойшкиди. Мен аны бла ушакълашып, бизде бу кенг жайылмагъан усталыкны юсюнден теренирек билирге излегенме.

«Жолоучулукъну иги жанлары асламдыла»

- Бу усталыкны энчилиги недеди эмда аны бла байламлы юйюрюнде сёз чыгыуучумду?

- Хар адамны да жашаугъа кесини энчи кёз кырамы барды. Мен табийгъат бла бирлики жаратханданма. Аны бёкемиги, ариулугу, чексизлиги ич дунянгга мамырлыкъ, шошлукъ келтиредди. Бизни ишибизде кёбюсюнде агъач ичи бла, тау этекле бла эмда сабанла бла жюрюрге тошеди. Табийгъатны суйгеннге ол уллу саугъады. Жолунг романтикагъа кёчеди.

Дагыда бу усталыкны бир игилиги жолоучулукъдады. Хар баргъан шахарында аны белгили жерлерин кёрюрге, халкъларыны маданиятлары, адет-төрелери бла шагъырейленирге онг чыгъады. Баям, кюлайлыкъны эсге алмай айтсакъ, баш энчилиги мен келтирген юлголеде болур.

Ишим юйюрюнде сёз кюзгъамайды. Юй бийчем ангылайды. Сёзсюз, айла бла юйюме келмей тургъан заманларым да боладыла. Ол заманда табийгъатны ариулугу, кючлююлюго да юйюрюнге тансыкыгъа хорлатады.

- Кыралыбызны ара телевидениясында «Дальнубойшкиди» аты бла кёп кезиулю фильми кёргозтюр тургъандыла. Анда биз кёрген шартла кертге келишимидиле?

- Ол залым сериалды. Алай ол сценаристлени бай фантазияларындан кыралгъанды. Сёзсюз, келишген жерлери да бардыла. Бизни ишибиз кыйыныды, кече-кюн демей жашаубузгъа кюрккюу барды. Узакъ жоллада ётюрлюк, кишилик да керек боладыла.

Нек дегенде, бек биринчиден, туман аугъанда, кыш кезиуде жолла осал халгъа келедиле, аны себепли сен не низамлы, не

ариу да жюрюту олуоунгу, кыгъышыула асламдыла. Экинчиден, кече кыралыгъа тохтагъан жерлеринде тынчылыкъ болмайды. Хайырсызла, жарсыугъа, бизде кёпюле эмда амаллыкъ этерге хап-хазырдыла.

Бек да токъсанынчы жылда кыйын эди. Рацияла, навигация бла хайырланьп тебирегенли аллай болумла азайгъандыла. Уллу жок ташычула жолда бир юйюр кибикбиз. Бир бирге болуша, алай жашайбиз. Чарынгъмы атылады, кыгъышыуму болады, чабыуулукъму этерге кюрешедиле, рация бла билдирсенг, олсагъат болушлукъгъа жетедиле. Ол шартла бла сен юлгоге келтирген сериалда кертге келишиуле бардыла.

- Керим, уруну жолунг отуз жылдан атлагъанды, аманы, игини да кёргенсе. Мындан арысында ишинг бла байламлы кыаллай муратла, борчла саласа кесинге?

- Кесиме салгъан борчум - юч уллу жок ташычу улоу алып, алагъа жюрютючюле олтуртуп, шендю ишлеген конторма орнатып, солугъа кетерге. Тынчытып, Аллахни ахшылыгындан, салгъан борчума жуукълаша келеме.

Сора, муратымы юсюнден айтханда уа, АБШ-да хасаничъ жашла, белгили гёжеферибиз, Бёзуладан кыраньдашла, жок ташыу бла байламлы урунадыла. Кесими кыраууму анда жашла бла бирге сынаргъа муратлымы. Алай ол кыралгъа визаны ачхан тынч туюлюдо. «Грин карта» деп барды да, анда соруулагъа жуу-ала берип, заявка кыйгъанма, кыралгъа кирирге эркинлик алырча. Анга кёре боллукъду жетеригим муратыма.

Ушакъланы **ТОКУМАЛАНЫ Салим** бардыргъанды.

Белгиле космонавт Березовойну эскадрильясында сермешкенди душман бла

Улуу Хорламны

75-жылпыгына

Биджиланы Локманны жашы Солтан-Хамит Улуу Ата журт урушда жигит лётчиктен бири болганды. Ол айтхылык космонавт Г.Т.Березовойну эскадрильясында күүлүк этгенди.

Ол Учкуланда тууганды, аны юч кыарындашы бла бир эгечи болганды. Улуу Ата журт уруш башланганда, тёртүсю да, саут алып, Ата журтну кыоруларга чыккыгандыла. Бек таматарлары Топшай немис-фашист ууулауучула бла партизанлары кыауумунда сермешкенди. Экинчилери Илияскерге 1939 жылда чакырылып, урушка Прибалтика фронтта түбегенди. Аубекир да Карелияда күүлүк этгенди. Жоюлганыны юсюндөн кыагыт да андан келгенди 1942 жылда.

Жашланы бек гитчелери Солтан-Хамит школду директору болуп турганлай кетгенди аскерге. 53-чю марачу дивизияны 3-чю полкунда күүлүк этгенди. Ма анда эрттеден термилген муратына жетерге таук болуп, пилотаны 13-чю авиашколунда киреди да, аны айырмалы бошайды. «Самолётну жюрюткерге устады, Ил-2-ни ышаныргыра боллуккыда», - деп жазылганды кырал комиссияны оюунда.

1943 жылда Биджи улу экинчи резерв окутуу-юйрениу авиаскадрильяда усталыгынын кётпоре. Андан сора аны Березовой башчылык этген 90-чы гвардии

ялы авиополкга тамата лётчик этип кётюредиле. Аны бла бирге күүлүк этген кезуноно юсюндөн лётчик-космонавт кесини "Три высоты" деген китабында да сагынады. Кыарачайлы жашны юсюндөн «Четверо суток и вся жизнь» деген документи повестыни автору Георгий Сомов да жазганды.

Таулу лётчик ол полкда Воронеж фронтта 1943 жылны 13 августундан 20 октябрине дери Ил-2 самолётта кёкге 21 кере учуп, душман бла сермешледен хорлам бла чыгып турганды. Бу бёлюмге келгенде, эскадрильяны лётчиклерини асламасыны кёкде бардырган сермешлерини саны иги кесек болганды.

Алай Солтан-Хамит кысыха заманын ичинде аланы жетип, кёлпени сейирге кыалдырганды. "Бу кыара шинли, чачы асыры эртте, жыйырма юч жылдында агырган лейтенант лётчик болуп тууганчады. Кыуру хунерлиги, кыудурет берген кыарыу, батырлыгы бла айырмалы болуп кыалмай, аскер лётчикке артыкыда бек керек болган дагыда талай ышаны бар эди аны - сабырлыгы, эслиги, тюз да кыаяча кыатылыгы. Кызауатха кирирге ашыккыганы бла да энчи эди ол", - деп жазганды Георгий Сомов кесини китабында.

Хау, ол керти окуна сермеширге учунганлай турганды, бир затдан да кыоркмаганды. Бир жолгыра душманын жюклери эмда солдатлары бла 8 автомашины чачдырганды, 3 танкны отха алдырганды, 2 зенит-пулемёт тоочаланы тунчкыдурганды.

Бир кыауум адам бла болуп боеприпасла бла складланы чачдырганды. 1943 жылны

17 августунда Рывки-Ситники деген жерде душманын аскер техникасын бла адамларын кёкден гунч этуу жаны бла борчун толтура, жана турган самолётун аскер бёлюмюне дери жетдирип, хатасыз кыонганды.

1943 жылны 25 августунда да эки экипаж бла бирге Зеньков, Чернетчина тийреледе душманын аскерлери кыалайда турганларын билери ючюн кёкге көп кере кётюрюлгенди. Ала билген шартла немиспилеге чабыуулук этерге эмда 8 автомашинасын, 30 чаклы бир солдаттын бла офицерин жоыргыра онг чыккыганды. 27 августта да кыауум нёгер бла Тарасовка-Бобровники кыатнында гитлеринин мото-механизацияланган бёлюмюно 9 танкны бла 8 автомашинасын чачдырганды.

Экинчи кюн а Будуще-Каменоеи тийресинде башындан бомбала атканды. Андан сора алайда тётгерени уллу ат алганды. Душманын отлук эмда боеприпасла сакланган склады чачдырылган болур эдиле ол заманда. Ма ол жигитлиги ючюн кичи лейтенант Биджиланы Солтан-Хамит Кызыл

Байракны ордени бла саугыланганды. Аны юсюндөн онотуга битуге кыралга айтылган аскер башчыла кыол салгандыла - Совет Союзу Жигитлери генерал-майорла Байдуков бла Каманин эмда 2-чи хауа аскерни башчысы авиацияны генерал лейтенанты Красовский.

1943 жылны сегизинчи октябринде Воронеж эмда 1-чи Украин фронтта күүлүк эте, жигит лётчик кёкге 38 кере учуп, 16 автомашины, 7 зенит-пулемёт точканы чачдырганды, 6 танкны жандырганды. Бир нечча айдан сора уа жети самолётну кыауумунда буйруккы толтурурга учханда, алагыра топланган кыаты от ачылганды. Анга да кыарамай, ала арха турмагандыла, жюклери болган 3 машинаны жарасуз этгенди. Ма ол сермешде бизни жерлешибиз Биджиланы Солтан да уллу кишилик эм батырлык этгенди эмда Кызыл Байракны экинчи ордени бла саугыаланганды.

1944 жылда 14 февральдан башлап 15 марта дери 1-чи Украин фронтта сермешле бардыра, тамата лётчик Солтан-Хамит 30 кере кёкге чыккыганды, 3 танкны, 8 автомашины, жюклери бла 6 арбаны чачдырганды, нётгерлери бла бирге уа отлук эмда боеприпасла сакланган 5 складны койдюргенди. Ма аны ючюн ол Кызыл Жулдузну орденине тийишли кётюргенди. Воронеж эмда 1-чи Украин фронтта аны, 61 кере Ил-2 самолётта учуп, заданияны жетишимли толтурганы ючюн аны Кызыл Байракны дагыда бир ордени эмда Ата журт урушну биринчи даражалы ордени бла саугыалагандыла.

Улуу Ата журт урушну кезуноно Баш Главнокомандую-

щини буйругуна кере, кёкге 70 кере кётюрюлуп, анда сермешле бардырган аскер лётчикле Совет Союзну Жигити деген атха кётюстолгандиле. Солтан-Хамит 91 кере учуп, буйрукланы толтурганды, алай анга ол ат аталаганды, аны кый, 1944 жылны июльунда кётюрюлген кыарачай халкыдан болганы ючюн фронтдан кётюргенди. Алай урушда жетишимлерин эске алып, Совет аскерни тизгинлеринде кыойгандыла эмда Южно-Уральск аскер округта лётчик-инструктор этип жибергенди.

1945-1948 жыллада уа ол илму-тинтиучрежденияда тамата лётчик болуп күүлүк этгенди. Анда анга капитан чын да берилгенди. Саутланган кючледен кетгенден сора Чкалов областада бир нечча школга башчылык этгенди. Кыарачай-Черкесге уа 1958 жылда кыайтханды. КПСС-ни Ставрополь крайкомуну инструктору, Зеленчук райкомуну секретары болуп ишлегенди эмда кыайда да аны намысы уллу жюрюгенди. Жигер урунганы ючюн «Сыйлылыкны Белгиси» ордени бла да саугыаланганды.

Биджиланы Солтан кыуунчы кюнуне ай бла жарым жетмей, 1995 жылны августунда ёлгенди. 5 октябрде уа Россей Федерацияны Президентини Указы бла 1941-1945 жыллада Улуу Ата журт урушда немисли-фашист ууулауучула бла сермешледе этген жигитлиги эм кишилиги ючюн анга Россей Федерацияны Жигити деген ат аталганды. Биджи улугу 1997 жылда Карачаевск шахарда эсгертме салынганды.

ТЕКУЛАНЫ Хауа
хазырлаганды.

Ётгюр аскерчи, фахмулу алим

Орусбийланы Хажи-Муратны жашы Ибрагим 1920 жылда Кыарачайны бек эрттегили элдеринден биринде-Кыарт-Журтда тууганды, Элбрусну ары жанында, уллу Кыобан сууну боюнунда. Тау этеклеринде ёсгөн нарат, назы тереклени ариу хауаларын солуй, таза гараладан иче ёсгенди. Элде жети классны тауусхандан сора Микоян-Шахарда, шёндюго Карачаевск, педучилищеге киреди.

Аны бошаганлай, тууган элине кыайтып, кеси окуп кетген школда устас болады. Жерлешлеринден да ыспас, сый ала, ишин тап бардырады. Алай инсан борчун толтурурга заманы жетип, 1940 жылда аскерге чакырылады. Ол андан кыайтынчы, уруш да башланады. Таулу жаш 152-чи жау аскер дивизияны 480-чи полкуну санында кыалны кызауатха киреди.

Бир кере госпитальда жаткан заманында: «Теркирек сау болуп, немис-фашистлени кыурутурга ашыгыма», - деп жаза эди юйюне. Ибрагим кётюрегинде ёто болган киши эди. Жаудан кыоркыа, буюнга билмегенди, кесин да амаганды. Атакыга хар заманда взводуно алынды барганды. Аны ючюн алты кере да жаралы болганды. Ахыр кере уаберлини кыатында бутуна окк тийип, госпитальда кеп жа-

тады. Жарасы кеп кыйнайды. Бутуну тобугундан энишгесин кётюредиле.

Бек кыарылуу жаш эди. Аны таныгандан эшиткенме, кётюреги бла сынжыр, билеги бла уа темир чыбык юзгенди, эки бармагы бла кыозну сындырганды. Кысыхачны билегине тётгерек буруп кыоя эди. Аны барын да айта барганым, алай бир кере жаралы болганында, агыгы юсюне турурга, айхай да, ол кыарыу-кючю себеплик этгенди.

Орусбий улу, Ата журт урушун экинчи группалы инвалиди болуп, 1946 жылны июлунда тууган элине - Кыарт-Журтха - кыайтады. Болсада ахлуларын тапмайды. Халкы Азияга кётюрюлуп тура эди. Анда кеп айланып, жюрюп, жууккыларын кыыргыстанда, Токмакыда табады. Бироздан анда школгыра устас болуп, ише тохтады.

Окууну суйген адам эди ол. Школда да ишлей турганлай Кыыргыз педагогика институтну орус тил эм литература бёлюмюно заочный бёлюмюне киреди. Аны 1953 жылда иги белгиле бла бошайды. Азиядан кыайтхандан сора Кыарачай-Черкес кырал пединститутта кыарачай тилден устас болуп ише тохтады.

Бироздан а аны институтну миллет филология кафедрасы-

ны заведующисини күүлугуна саладыла. 1964 жылда Орусбий улу Азербайджанны кырал университетинде кандидат диссертациясын кыоруулайды.

Миллет билим беруге кадрла хазырлаганы ючюн анга 1971 жылда РСФСР-ны Билим беруу министерствосуну онуюуу бла «Отличник народного образования» деген сыйлы ат аталады. Алтмышынчы жыллада уа ол илму-тинтиу ишле бардырады. 1963 жылда «Кыарачай тилде этимни спражнясы», 1964 жылда соавторлукта «Кыарачай-малкыар тилни орфографиясы» деген илму ишлерин басмалаганды. Экинчи жыл а Сяююнчланы Ханайи бла Москвада «Орус-

кыарачай-малкыар сёзлюкюно» чыгарганды. Анда халкыбызду-да жюрюген 35 мингге жуук сёз барды. Андан бери да аллай китапла чыга тургандыла. Алай ала тамамлаган иш бюгон да маганысын аз да тас этмегенди. Алимлени айтханларына кере, бек иги сёзлюкге саналады.

Аладан сора да, Орусбий улу вузну филология факультетине, миллет школлага окуу-методика литератураны жарашдыругу да уллу себеплик этгенди. Тёртюнчю класска кыарачай тилни грамматикасын чыгарганды. Байрамук улу бла бирге 5-чи - 6-чы класслага «Кыарачай тилни грамматикасы. Фонетика. Морфология», 7-8-чи

класслага уа «Кыарачай тилни грамматикасы. Синтаксис» окуу китапаны хазырлаганды. Ала терк-терк кыайтарылып да басмалангандыла.

1961 жылда бийик окуу юйлеге жарашдырылган «Шёндюго кыарачай-малкыар тил» деген программаны автору да Орусбий улуду. Ахыр жылларында уа ол стилистика грамматикасын юсю бла иштей тура эди. Алай, жарсыуга, аруу аны замансыз дуниядан кетерди.

Аны биринчи юй бийчеси Кыачхарланы Нурзят эди. Алагы эки кыыз туады. Сабиле 2-3 жыл болганда аналары ауушайды. Андан сора аталары сабилерине кеси кыарап турады. Кызылары алтынчы-жетинчи класслага ётгенлеринден сора уа ол Боташланы Аполистанны алып, аны бла жашап турганды.

Аны эки кызы да бийик билим алгандыла. Таматарлары Полжан бизни республикада белгиле врач-кардиологу. Кеп жылланы кардиология арада бёлюмюне таматасы болуп турганды. Кичи кызы Тамара атасыны жолун сайлаганды. Институтну филология бёлюмюно бошп, Москвада ишлеп турганды. Ол жашлай кетгенди дуниядан.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

ДАТА

Бийикликке чыгга тургъанда юзюлдюле ариу умутлары

Минги тауну этегинден –
улуу дуниягъа

Теммоланы Къасботну жашы Хамит Огъары Бахсанда туугъанды. Не кыйын заман болса да, мал бла, жер бла кюрешген таулула мюлк журютгендиле. Атасы, анасы сабийлери билим алырларын суйгендиле. Окъуу барны жашаунда насыбы да болгъанын бу тийреде алгъадан билгендиле – тау билле, алагъа келген къонакыла да кеплеге кез ачдыргъандыла.

Аланы хайырларындан 1913 жылда Орусбийлада эки школ ачылгъанды. Хамит да аладан биринде башланган класслада окъугъанды. Билимни дуниясы аны эсин кесине буруп, жашчыкъ аны жайып жолларын суйгенди. Хунерли сабийни оюнч жылында Нальчикке келтирип, мында Ленин атлы окъуу шахарчыкъда устазла хазырлагъан техникумгъа салгъандыла. Ол анда да иги къармашып, устазларындан ыразылык алыгъанды.

«Устазлада улуу эди
адамлыкъ»

Андан сора Хамит бир ауукъ заманы кеси элинде, артда Къашхатауну интернат школунда ишлегенди. Кеп заман озгъандан сора устазын эсгере, онбеш жылны ичинде Къабарты-Малкъарны жарыкъландыруу министри болуп тургъан Чеченланы Шахангерий былай жазгъанды: «Аны бет сыфаты, тизгини бюгюн да кез аллымдадыла, сабийлени эркелетип айтыучу сөзлери къулагъыма эшитилгенлей турадыла. Биз кюн сайын аны ана тилден бла литературадан дерслерине ашыгъып баргъанбыз школгъа.

Сабийлеге мен аныча кыйгъыргъан устазгъа тюбегемне. Ол, классда тынгылы дерс бериу бла чекленип къалмай, хар сабийни юйуне барып, атасы, анасы бла сөлөшип, окъургъа аны къаллай онгу болгъанын кѳргенди. Жашуа къолайлары къарысузлагъа кийим алыргъа болушханды. Аллаи болушлукъ къыралны мектепде устаз фондундан этилгенди. Хамит манга да бир жол ахчагъа эки ариу чурукъ алып бергени эсимдеди.

Ол заманда биз гитчеле эдик да, насийхатчыны ишине тийишли магъана бералмагъанбыз. Алай артда, уллайгъан заманыбыздан сора ангълагъанбыз – устазлада улуу эди адамлыкъ. Ол а къалай насып эди хар инсаннга да. Мен акъыл этгенден, ол насыпны жамауатха Хамитча адамла бергендиле...»

Жазычулукъну
тагылары

Намула жазып техникумда окъуй тургъанда башлагъанды. Баям, элли адамланы ауур кюн бошалып, аны бла бирге бар жумушлары толтуруп, юйге жыйылгъанда, аланы жубанчлары жыр, таурух, жомакъ айтыу болгъанды. Ол а жаш адамны фахмусун уятжаны туурады. Бютюнда юйюнден айырылып, студент болуп тургъанда, тансыкълыгы жорекке сыйынмай башлагъанда ол сезимле кюч алгъандыла.

Хамит ол заманда Нальчикде ишлеген жазычула, журналистле бла танышып, алагъа кесини жазгъанларын кѳргюзгенди, аладан назмучулукъну тасха-

ларына юйренгенди. Тамата къалам къарындашлары таукеллик бергенден сора, аны къаламы бютюнда илхамлы болгъанды. Ол да, башха постлеча, биринчи чыгъармаларында жангы жашауну, аны келтиргенлени махтагъанды.

Ма ол жазаргъа тартынуу аны 1934 жылда Железноводскда газет ишчиле-

ни экиайлыкъ курсларына келтиргенди. Ызы бла партия органла аны «Социалист Къабарты-Малкъар» газетде жуу-аппы секретарь этгендиле. Хамит анда маданият бѳлюмюню таматасы да болуп тургъанды.

1936 жылда аны ишлерге Къабарты-Малкъарны китап басмасына ѳтдюргендиле. Назмулары изданылада, китаплада чыгъа башлагъан жашны 1934 жылда СССР-ни Жазычуларыны союзуна алгъандыла. Ол тюрлю ышаныулукъ къанатландыргъан Хамит 30-чу жылланы башында жазыу, басма ишлеге тири къатыша башлагъанды.

Энчи хатны къуралыуу

Адабият чыгъармачылыкъгъа жолун Теммоланы Хамит, ол заманы башха жазычуларыча, кѳчюрмеле бла башлагъанды. Аны тилибизге А. Пушкинни «Чыганлыла» деген поэмасын, М. Голодныни «Партизан Железняк», П. Германни «ѳргеден ѳрге» деген жырларын кѳчюргенди. 1933 жылда ол «Рамазанны жашуа атламылары» деген хапарын жазгъанды. Аны баш жигити – жарлы малчы жаш жангы жашауну хайырындан колхоз председателъге дери ѳсгенин кѳргюзгенди ол анда.

Теммо улуну фахмусун белгилеген бир шартны сагъына кетерге керекди былайда. Ол, жангы жашауну жорукълары акъ сѳз бла ангылатыргъа суйюп, назму бла «Хорлагъан социализмни закону» деген иги да улуу чыгъармасын жазгъанды. Къурала тургъан жангы адабиятта ол энчилик эсленмей къалмагъанды.

Биринчи китапны
татылыгы

Шатык, ариу тилде, сюрмеленип, бири бирине тап жарашып келген чакъыруу тизгинле кѳплени эслерин бѳлгендиле жаш адамны фахмусуна. Ол, «Хорлауаны жырлары» деген назму жыйымдыгъын хазырлап, аны 1935 жылда басмалагъанды. Ол эки бѳлюмден къуралгъанды: авторну кесини назмуларындан бла кѳчюрмеленден. Хамитни биринчи китабын аны къалам къарындашлары,

уруш къазауаты, сюрюн да бошалып, таулула ата журтларына къайтханда, 1959 жылда жангыдан чыгъаргъандыла.

Аны окъусанг, тынч айтылгъан, сыйдамланган рифмалы, ажашмагъан гыллыулу назмуларындан авторну керти поэт болгъанын ангылайса. Аланы темалары – элдеде колхозла къурау, эл мюлкю кючлеу, къыралны суйюу эм къоруулау, урунганланы бирикдириу, уллу ишлеге бирден узалыу... – бюгюнден узакъ эселе да, алада азатлыкъны суйген, жангы жашауа жол салгъан, зорлукъгъа, артыкълыкъгъа, бар аман ишлеге къажуа соелген таулуну таукел ауазы сакъланады. Жигитлик, кишилик, жамауатха кыйгъырыу, келир кюнню ариулугъуна, умутланы толурларына ийнаныу да барды алада.

Игилени жойгъан
къара жыл

Таныгъанла эсгергенге кѳре, Теммоланы Хамит ариу къылыкълы, адепли, чырайлы адам болгъанды. «Социалист Къабарты-Малкъар» газетде ишлегенинде, аны къураучу усталыгы, адамла бла келишулюгю да туурагъа чыгъгъандыла. Жаш жазычула, журналистле аны тѳгерегине жыйылыргъа суйгендиле. Ол адабият ише да кѳпледен онгу эди. Алай а, кеси заманыны ниетлерине толу ийнанып, пролетар назмучула башлагъан ыз бла баргъан Хамитни абындыргъа излегенле табылгъандыла. Тюз къара таныгъанлай, бир-бирле, жалгъан даула жазып, алгъа чыгъгъанланы аманларгъа кюрешгендиле.

Аллайланы хатасындан аны 1935 жылда революциягъа къажуа кюрешсе деп тутуп, беш-алты ай тутуп, терсигин табалмай, алай жибергендиле. Экинчи кере уа 1937 жылда жыйырма жетижыллыкъ Хамитни тюзюнклей кабинетинде, иш юсюнде тургъанлай, къагъытларын жияргъа да кыймай, тутуп, алып кетгендиле. Аны кѳп бармай ол кюнледе окъуна жойгъандыла.

Жыры - жорегибизде

Поэт жашлай кетгенди терслик кѳп дуниядан. Назмулары бла бирге аны эсгере: «Бизни кыйсыбыздан да чамчы, жарык адам эди ол. Огъурлу, халал адам», – деучю тенглерини жарсыулары уа жашап турадыла. Ала – шүѳхла, душманла да анда биргедиле. Мында уа, жер юсюнде, жаз бла къыш къазауат этген мартда аны антлы шүѳху Къулийланы Къайсынны мудах ауазы эшитиледи:

*Жырларыгъ, бишмегенлейин юзюлген
Кѳгетлеге ушп, алай къалдыла,
Ол думп болгъан иелерин излеген
Жаш жырларыгъ таулада жиядыла.*

*Ала этдиле сени жияуунгу
Сени суйгенлени биргелерине,
Санга жияды Бахсанны жаууну,
Тигелей Гегентини ѳрлеринден...*

*Бахсанны огъурлу жашы! Чегемде
Эсиме тюшкореми энтта сени.
Жартылай къалгъан жырыгъ –
жорегимде.*

Ол жырдда да – жели ѳтген кюнлени...

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Оноулашыу

Хайырлы сѳлешюу

Кѳп болмай Къабарты-Малкъар къырал универсitetде аны илму-излем жаны бла проректору Светлана Хашированы, дагыда илму-тинтиу эм инновация управлениясны таматасы Сергей Шагинни башчылыклары бла кенгеш бардырылгъанды. Анда Шимал-Кавказ федерал округну «Нейтрини, интеллектуал системала, жангы тѳлю материалла эм жашил экономика» деген илму эм билим бериу арасын къурауну юсюнден айтылгъанды.

Аны чеклеринде Къабарты-Малкъарда эл мюлк бѳлюмю анытыуу амаллары да сюзюлгендиле. Анга КъМКЪУ-ну алимлери эм башха специалистле да къатышхандыла. Ол санда биология, геология эм молекуляр-генетика кафедраны таматасы Анзор Паритов, доцент Тимур Слонов, «Ботанический сад» илму билим бериу араны таматасы Заур Шерхов, эл мюлк институтну таматасы Магомед Жекамухов, зоотехния ветеринар-санитар экспедиция кафедраны таматасы Мухамед Шахмурзов да.

Жыйлыуда терк айныган терек бахчаланы жайыуу, эл мюлк продукцияны къоркъуусузлугун жалчытыуу, бу бѳлюмде жангы технологияланы хайырлануу, семиртгилени, кыйиматлы техниканы къурауну эм агропромышленный комплексни цифралы амалгъа ѳтдюрюуну проектлерин дурус кѳргендиле. Жерни тюрлю-тюрлю техноген къалгъан-къулгъанладан сакълугъа, адамны саулугъуна заран жетмезча эл мюлк битимле ѳсдюрюуге энчи эс бурулгъанды, жангы технологияла хайырланган белгиле эл мюлк предприятялагъа кадрла хазырлауну юсюнден да сѳлешингенди.

Эсге сала айтсакъ, Илму-билим бериу ара бийил биринчи кварталда РФ-ни илму эм бийик билим берген министерствосуну конкурса хорласа ачылыкъды. Болсада былтыр 27 сентябрьде ведомствону таматасы Михаил Котюков да къатышып бардырылган кенгешде быллай башламчылыкъ кыйиматлыгъа саналган эди.

МАГОМЕТЛАНЫ
Сулейман.

БОЛГЪАН ЗАТ

Къартлыкъ бла бирге жангызлыкъ да келмезча

Адам къалай сейрди – жаш заманыбызда кесибизни ёмюрде къарт боллукъ сунмайбыз. Алай жашау кёз-но къаьгъынчы учуп кетеди.

Къартлыгыбызда уа не сакълайды бизни? Юйде харакет, берекет да болгъанлыкъга, адамла кеслерин насылла ла сунмайдыла. Неки алай? Бир талай юлгоде ангыларга кюрешейик.

Юйорню ауурлугъун кётюре
Нафисат ишчи тиширю болгъанды. Аны жашау кеси юйретгенди. Юйор тутар ючюн ол кеп кюрешгенди. Эри ичгенден бошамай, юйден чыгып кетсе уа, ыйкыла бла къайтмаз эди. Кефи азаса уа, терслигин ангылап, жыйыша эди журтуна.

Нафисат быллай жашауа юйренип, юйорню кечиндириуде жангыз да кесине ышанганды. Сабийле бир аз аякъланганлай, кеслерин къюноп, узакълага сатыуга кюрюп башлады.

Абадан кызычыгына гитчелеге къарагъан бла юй жумуш этген борч болду. Аналары уа башха шахарлага кетип, товар келтирип, эртгенден ингирге дери базарда суюлгенди. Не этсин жарлы тиширю башха амалы болмаса. Сабийлерине аталык да, аналык да этгенди. Алай балалары ана жылыну кереклисича бир кёрмей ёсдюле, алай Нафисат аланы керекли этдирмеді – бийик билимлиле да болдула, ишлеге да кирдиле.

Энди уа не хадагъа?..

Алай-алай эте, къалай бла къарт болгъанын эслемеди. Саулугъу бла къарыу аллынча аламан болмагъаны себепли сатыуу да къояргъа тюшдю. Сабийле да ёсдюле, кеси башларын кечиндире башладыла.

Тиширюну къазауат жашау тохтады. Энди аны заманы келдю жашауу юсюнден сагыш этерге. Неге келдим мен, деп сагыш этеди. Кесини жангызлыкъын ангылады. Сау заманында да хайыры болмагъан баш иеси эртте ауушханды. Сабийлерини да хар бирини энци жашаулары, ала бла жюрек байламлыкъ эртте тас болгъанын ангылайды жарлы ана.

Угъай, сабийле аналарын атмагъандыла. Нафисатны юйю, къолайы

тапды, тегерегинде да сабийлери, тудукълары. Ала анга хурмет этди, намыс бередила. Алай аланы араларында жюрек байламлыкълары жокъду. «Манга жылыу жетмейди, ала мени ангыламайдыла», – дейди ол. «Алагъа сабийликлеринде ана жылыуу бералмагъанна, ангылайма. Алай мени сайлауу жокъ эди, аланы ач-жалангач

этиме деп, окъутхан этеме деп, не кечем, не кюном жокъ эди – ахча ишлерге керек эдим».

Жылыу сёзге къызыгъанчылыкъ

Замирни атасы бла анасы айырылгъанларында, къаьганакъчыкъ эди. Ол башха юйор кырады, сабийле да туудула. Тамата жашын ол эсинден кетермегенди, нек дегенде – анга алиментлени бергени ючюн, анда-санда тугъан кюню бла алгышлагъаны ючюн. Унутуп къойгъан байрамла да болгъандыла. Аны башха юйорюнде сабийлерини ауарасы да жете болур эди анга.

Замир анасы бла ёсгенди. Ол жашына иги къарагъанды. Ол ариу жашарга бек суйгенди, аны ючюн не да этип, кеп ахча ишлерге кюрешгенди. Жашыны юсюн-башын омакъ этип, ашны да не игисин алыргъа итингенди. Жыл сайын каникулда санаторийледе, лагерледе солугъандыла.

Ары-бери барыргъа тюшгенде уа, интернатланы бек ахшысында тургъанды. «Анам кеп ишлегени себепли башха шахарлага терк-терк кетгенме. Тенглерими къатында айырмалы кийингенме. Экиге айлангъан къарындашларым толу юйорледе ёсгендиле, къолайлары да осал туюлю эди. Аладан эсе алгъа икраны бла ана насны ашагъанма.

Ол ырысхылдан эсе аямы ариу сёзю бла

къуакълагъаны багъалы эди манга. Алай анам суймекликке къызгъан болгъанды. Гитчелигимде мен бек ачуулануучу эдим анга – жашау нёгерлери бла менден эсе иги болуучу эди. Алай аланы бири бла да тынчылыкъ кёрмегенди, юйор кырагъанга анга жылыуу бералмагъанды. Кесини насыпсызлыкъын а менден кёре эди – манга суукъдан суукъ болгъанды.

Суймекликни орунуна – хапчукла

Бусагъатда кесими юйорюму къурагъанма. Сабийлерим барды. Ишим, къолайым да аман туюлюду. Анам да биргебизге жашайды. Башха тюрлю уа къалай? Мен аны бир зат бла керекли этмейме.

Алай бир затха уа ыразы болуп а кёрмейме. Мен анга тохтаусуз эс белсем суюди, жан аурутту да излейди. Юйдегили болгъаным бла анам манга жанлап башлады. Ол жуукълукъну, къайгырыну, суймекликни мен гитчелигимде излеген эдим.

Юйдегинден эсе мен кеп суюме сени дегенча кесин алай журютеди. Анга да сабийлени къалай ёсдюрюге керегине юйретирге кюрешеди. Жашаубузу хар минутна къатышыргъа ёчдю. Алай мени оюмуна кёре, анамдан эсе юйдегим кереклисича ёсдюреді сабийлени. Мен суймеклик излей эдим, ол а багъалы хапчукле бла къутула эди.

Анама жюрек къыйыным жокъду. Кырамайма десе, интернатда къюноп да къояргъа эди, эталгъанын этгенди, мен да анга къолумдан келгенни этеме. Дуняя кезиудю...»

Тамбла келип къалыгъын унутмайыкъ
Психолог **МУРТАЗЛАНЫ Фаризатны эсгертиую:**

– Бу эки жашау болум да бирге ушай-

дыла, бизни шёндюгю жашауубузда быллай юлголе кеп тюбейдиле, нек дегенде къыралны политика бла экономика тюрлениулері бла байламлыдыла. Адамла башларын, юйорлерин кечиндирилмай, къайда не иш тапса да, ары барадыла. Шёндю эр кишилини асламысы республикадан тышында урунадыла. Токъсанынчы жыллада уа тиширю эдиле узакъ базарлада не да башха шахарлада ишлегенле.

Не къыйын болумлада да тиширюла амал излейдиле, айхай, аланы токъсанынчы жыллада сабийлерин суюрге заманлары болмагъанларына сейир этерча туюлюду. Аналагъа, тиширю жумушакълыкъларын унутуп, эр кишиле, къатыла болуп, кеп кюреширге тюшгенди, шёндю окъуна бир-бир юйорлени юй бичеле тутайдыла. Алай кризис жыллада аналары бла балаланы араларында суймеклик азаяды. Жашау кёрютеди – бир зат да ысыз кетмейди.

Жаш заманларында кеп ишлеп, юйде турругъа онглары болмагъан тиширюла къартлыкъларында, битеу абадан адамлача, къайгылы, армаулу, терк къозгъалуучу, умтусуз, кёлсюз болуучыла. Ол ышанла орталыкъ жыл санлары келген эр кишилини юслеринде да тюбейдиле.

Жаш заманыбызда дуняда хар зат да сейирди бизге, уллая баргъанда, жюрекни кыуанч сезимлери да азаядыла. Алай, таурухда айтылгъанча – сауутха суу кыуамагъан эсенг, не зат ичериксе? Жаш анасына суймекликни къайдан тапсын, кеси ол не болгъанын билмесе? Сабийлигимде анасын аз кёрген эсе?

Жашау этген къыйыныды, бир бирге тезюмлюк керекди. Къартлыгыбызда жангыз къалыргъа суймей эсек, къатыбыздагъаланы багъалай билейик. Сабийлерибиз, жуукълу, тенгле, ахлула, ким да болсун, ала бла байламлыкъны юзметге керекди. Жашлыкъ – ол ачык кёллюкюдю. Уллайгъанда да жаш адамланы къайгыларын сора, алагъа биллекли этселе, ким биледи, къартлыкъ бла бирге жангызлыкъ да келмез.

БАЙСЫЛАНЫ Марзят.

СОУУ-ЖУУАП

Пенсиягъа болжалдан алгъа кимле кетерикдиле?

Пенсиягъа эки жыл алгъа чыгъарга эркин болгъанла шёндю да бардыла. Алай аны ючюн ишизни страховою стажы тиширюлада 20 жыл, эр кишиледе уа 25 жыл болургъа керекди. Дагъыда ол ишин предприятие жабылгъаны не да урунганланы саны къысхартылгъаны ючюн тас этгени эсге алынады.

Кеп болмай Къырал думаны къарауна тюзетиуле берилгендиле. Ала къабыл кёрюселле, пенсиягъа болжалдан алгъа чыгынуу жорукълары тынчыракъ боллукъдула. Алай эсе уа, кепле солугъа алгъаракъладан чыгъаллыкъдыла.

Пенсиягъа болжалдан алгъа ишизлеге не да саулугъу осалдан ишлерге жарамазлыкъларга саналгъан кезиуден башлап 12 айны ичинде урунур онг табалмагъан тиширюла 55 жылдан, эр кишиле уа 60 жылдан чыгъаллыкъдыла. Алай аланы страховою стажлары да 15 жылдан аз болмазгъа керекди.

9 майгъа амнистия кимлеге этилликди?

Амнистияны юсюнден Къырал Думаны къарауна эки бегимни проекти берилгенди. Биринчиси ЛДПР-ден депутат Сергей Ивановну, экинчиси уа РФ-ни Президентинде предпринимательни эркинликлери жаны бла уполномоченный Борис Титовну башламчылыкълары бла жарашдырылгъандыла.

Документледе жазылгъаныча, эркинликке болжалдан алгъа этген аманлыкълары артык уллу болмагъан не да орталыкъларга саналгъан адамла; Шимал Кавказда къауыгаланы тохтатыуга эмда террористлеге къажу операциялагъа къатышханла; СССР-ни не да РФ-ни кырал сауыгалары бла сауыгаланганла чыгъарылдыла. «Чернобыльчыла», сабийлерин кеслери алларына ёсдюрген атала, анала, акъылбалык болмагъан балалары болгъанла, инвалидди, туберкулёзю къыйын формасындан эмда раждан ауругъанла, 50 жылдан абадан тиширюла, 55 жылдан тамата эр кишиле да ол тизмеге киредиле.

Амнистиягъа тюшерик туюлюдуле: терроризм, тонау, мурдарлыкъ ючюн терсленгенле эмда башха ауур аманлыкъла этгенле. Къырал Думаны депутаты Михаил Емельянов белгилегенича, ол башламчылыкъ амнистиягъа хазырланууга РФ-ни Правительствосу къатышхан заманда толтурулгъа боллукъду. – Мен мюлк жаны бла аманлыкъ этгенлени, кеслери да суймей тургъанлай адамны ёлтюрнгенли амнистия этиу жанлыма, – дегенди **Коррупциягъа къажу миллет комитетни таматасы Кирилл Кабанов.** – Акъылбалык болмагъанлагъа зорлукъ этгенле, наркотиклени жайгъанлагъа, коррупция аманлыкъла этгенлеге кечгинлик болмазгъа керекди деп, алай къарайма.

Пандемия деп не болумда айтылады?

Битеу къыралла да бирге мадарла этерге керек болгъан заманда Саулукъ сакълауу битеу дуняя организациясы (ВОЗ) къыйын болум тохтаханыны юсюнден билдиреди. Аны юсюнден оноуну Энчи комитет вирус къаллай бирге жайылгъанына, ол жамауатха не хата салгъанына кёре чыгъарады.

«Пандемия» деп ауруу бек кенг жайылгъан заманда айтылады, деп ангылатады **Сынау эмда клиника медицинаны илму-излем институтуну илму къуллукъчусу Александр Чепурнов.** – Ол дагъыда битеу континентлени алып къойгъан жангы ауруу деп аллай магъананы тутайды».

XXI ёмюрде пандемиягъа 2009-2010 жыллада болгъан тонгуз грипп саналгъанды. Ол дуняяны 214 къыралны бла жерин бийлегенди, Жер жүзюню халкъыны 30 процентине къатылгъанды.

Андан сора 2009 жылдан башлап ВОЗ халкъла аралы къыйын болумну юсюнден беш кере билдиргенди:

- 2014 жылда полиомиелит эмда Эбола вирус бла байламлы;
- 2016 эмда 2018 жыллада – Зика вирус ючюн;
- 2020 жылны 30 январында уа – 2019-nCoV коронавирусу бла байламлы.

Федерал газетлени материалларына кёре **ТЕКУЛАНЫ Хауа** жарашдырганды.

Борис Хатуевич Зарагиде туууп, музыкалы школну Нальчикде таусканды. Николай Лобач-Жученкону классында виолончельде согаргыа юйренгенди. Биринчи кере сахнада ала кыарындашы Юрий бла, ол а жия кыбузуча чыккыганды, Трувор Шейблер жарашдырган халкь макъамлары соккыгандыла. Ызы бла ол билимин Орджо-

композиторларыны чыгъармалары да сахнада оркестрге алат макъадурганды. Темирканов Москвада П.И. Чайковский атлы консерваторида, Союзланы юйюнде, «Россия» Концерт анда дирижёр пуптыланы артында сюелгенди, кыралны башха уллу сахналарында чыккыганында да жамауат анга ёрге сюелип кызыу кыарс урганды. Бизни

стрины аллында сюелсе, музыкантлары, саулай кырауучулары, залны да бир сейир нюрге бёлеп кыойгъан кючюню юсюнден. Мени акылыма кёре, ол жаркылыккыны адамгъа жалаанда классика макъам, анга керти табынуу саугъалаяла болура. Дирижёрну сыйдолюлюю, аны артистлиги кёплени кесине тартханды. Сыфатыны, кы-

«Къалмуь Республиканы халкь артисти» ат аталганды. КъМР-ни Кырал саугъасыны иесиди, республиканы Жамауат палатасыны келечиси, маданият эм СМИ-ле жаны бла комиссияда богъанды. Аны башчылыгында башха-башха жыллада бир ненча шимал-кавказлы музыкалы фестивалыла бийик даражада бардырылгандыла.

аланы юйюрлерини жашауунда энчи жер алганын, кыайсы заманда да эс тапдырыгъа, керти билеклик этерге итингеннин чертип беллигенди эди ол кюн.

Бу сёзге киши ишекли боллукъ туюлду. Нек дегенде Темирканов миллет төрелени, адетлени бек иги билген, кыаты тутхан, тюз оюмлу, жюто акыллы тамата эди. Аны кылыгыны ол шартлары Халкыла аралы черкес ассоциацияны таматасы Хаути Сохроков, газетибизни баш редактору Аталланы Жамал, КъМР-ни Жазыучуларыны союзуну таматасы Белпайланы Муталип, композитор Джабраил Хаупа, КъМР-ни Башчысыны секретариатыны алчы кенгешчиси Пшикан Таов да дайым эсгередила.

Музыканы учундурган кючю кёплени жюрекерин кесине ёмюрлеге байлап кыойганды. Анга табынганланы жоллары тынч болмагъанды, ала тынгысыз жашау сабанын сюрдендила. Аллайладан эди бизни хурметли Борис Хатуевич Темирканов да, «Струнный квартетте фантазия-экспромтну», «Симфония оркестрге капричиону», «Виолончель бла фортепианога токкатыны», Къулийланы Къайсыны «Тюз тепсеуюне», Зубер Тхагазитовну «Лирическа», «Жду тебя», Инна Кашежеевны «Журавлинный след», «Праздничная песня» назмуларына макъамланы, Зумакулланы Танзиляны «Вся моя надежда на тебя» поэма-сына кантатаны автору.

Хаух дунияда эм магъаналы жалаанда огурулукъ бла жюрек кылыулукъ деп жууапларыкъ болура. Жюреги аллай жылыулукъдан толуп сёлешгенди бу кюнде бизге КъМР-ни Кырал филармониясыны директору Тахир Зашакуев да, кесини анты шүёхун, устазын сыйлап. Материал аны тилеги бла жазылып, уллу харфдан музыкантны хурметине бизни барыбызны да атыбыздан эсгеруу голча жораланады.

ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат.

Эсе тутуу

Аны сейирлик музыкасы эм ким да сукъланырча инсан ышанлары

Музыканы, поэзияны, живописьни дунияларыны энчиликлери бла даулашырыкъ болмаз. Аланы жолларында барган инсанланы кудурет айырып, энчи эн салады. Барысына да угай, эм хунерлилерине, эм фахмулуларына. Аллай эн салынганладан бири композитор, КъМР-ни Кырал филармониясыны симфония оркестрини художестволу башчысы, баш дирижёр, республиканы Композиторларыны союзуну алгынны председатели Борис Темирканов болганды. Аны 2018 жылда жашаудан кетгени барыбызны да бек жарыстханды. Кёп башхалача, кесими насыпыгъа санайма маэстро бла бир ёмюрде жашаргъа, танышыргъа тошгенине, макъамларына тынгыларгъа, ушаклашыргъа амалым болганына. Быйыл 6 апрельде анга 83 жыл толлукъ эди.

никизде, арта уа Саратовда консерваторида ёсдюргенди.

Нальчикге кыайтханындан сора Темирканов оркестрге тохташды, аны бла бирге композиция эм дирижирование бла тири корешеди. Бу усталыккы юсюнден кёп затны гитче кырындашы Юрийден да соруп билгенди. Жетмишинчи жылланы орталарында Ленинградда Операны бла балетни гитче театрында стажировканы ётгенди. Анда кыалыгъа онгу бола тургъанлай, туугъан жерине кыайтып, симфония оркестрини дирижёру болганды.

Борис Хатуевични сыйынамысыны, фахмусуну уллулукълары ючюн болур эди аны кёп башха шахарланы симфония кыауумларына дирижёрлукъ этерге чакъырып тургандыла. Аны бай репертуарында Бетховени, Вердини, Шостаковични, Прокофьевни симфониялары болгандыла.

Ол халкь макъамлагъа уллу эс бурганы себепли Къабарты-Малкьарда атлары айтылган

Музыка театрда ол Вердини «Травиата» операсын, Калиманны «Сильва», Штраусну «Летучая мышь» оперетталарын, Астафьевни «Бахчисарайский балетни» эм кёп башха алакат чыгъармаланы кесини энчи хаты бла салганды.

Сексенинчи жылланы ахырында Борис Хатуевич Къабарты-Малкьар Республиканы маданият министрини кыуллугъа болганды, ол анда 1991 жылгъа дери ишин билген бийик даражалы устача урунганны сёзсюзю. Кезиу республикагъа кыыйныракъ заман эди, ол жылланы юсюнден Борис Хатуевич айтыргъа артык сыймегенди. Алай бу кыуллукъда болганы кыадар ол кёп ахчы жумуш, аслам огурулу, маданиятны кючю бла халкылары биригиулуклерине, бириклерине себеплик этген жумушлары тамамлаганды.

Темиркановну чыгъармачылык энчилигине кыайта айтыргъа тийишлиди, ол орке-

лыгыны кудуретден берилген ол шартлары хайырындан ол энчи илхамын, ёхтемин музыкантлагъа да ёдюре билгенди. Аны себепли кыараучу сахнада дирижёрну бла оркестрни кёрмегенди, ол бирикген, саулай да бирлешген, аруу, ажайыпты макъамладан толгъан дуниягъа тошюп квалганды. Керти хунерни кючю!

Борис Хатуевич эм фахмулу композиторладан бири болганды. Аны лирикалы жырлары, инструментли сочиненилары республиканы сахналарында, андан тышында да эшитилгенлей турдыла, музыкалы окуу махемелеринде да алагъа кёре жаш тёлону юйретедиле.

Темиркановха музыка искусствону айныуна салганы кыыйны ючюн Халкылары Шүёхлугуну ордени берилгенди. Ол РФ-ни сыйлы артистиди, РФ-ни халкь артистиди, квалмуькланы музыкаларын айныуу ишде кыыйны ючюн анга

ОЮМ

Хар кимге да жумуш табылады

Кыралыбызны Президенти солуу кюлени 30 апрельге дери созаргъа деп аллай оную этгенди. Ол да бошдан туюлду. Битеу дунияда да корона-вирус бек жайылганын, кёп адамны да жашауун алганын кёрюп турабыз. Кырал онуючула, медикле да бизни ючюн кыайгырадыла, биз да алагъа болушургъа, айтанларын этерге борчлубуз, тохташдырылгъан низамны сакъларгъа керекбиз.

Нальчикде 3-чю номерли поликлиниканы Хасанияда амбулаториясыны врачы Къайгъ-

ырмазланы Роза да кесибизни жалаанда низамлы болуу эмда бир бирибизге, артыкда уллайгъанлагъа, кыайгырыууу бла кыоруааллыгыбызгъа толу ийнадады эмда алай этерге кереклисин эсгертеди.

-Жалаанда алай бла жолун кесерикбиз бу жукъгъан ауррууну. Шитеу жангыды, анда алыкы дарман жокъду. Андан аурругъан адам аягы юсюнде айланып турса, аны кёплеге жукъдурургъа боллукъду. Кыатыгъызда адам чючкюрсе неда ауругъан адамдан сора лифтте кирсеги, анда кыолугъууу бла

аберини тутсагыз, тюкенде, аллай башха жерледе саусузну кыатында турсагыз, вирус жугуп кыалыргъа кыоркыуу уллуду.

Аны себепли врач кыадарымда битеу эллилеримден, бютюнда бег а сабийден аурлукълары болгъанладан, тилейме: кесигизге бек сакъ болугъуз, онг болганы кыадар юйюгюзден чыкмазгъа кюрешигиз. Артыкда бег а тазалыккыны сакъларгъыз, кыолыргъызыны терк-терк сапын бла жуугъуз, спирт зат бла да ышыгыз. Юйюгюзде да дай-

ым полланы жуугъуз, букынуу кетергенлей туругъуз.

Аз да халигиз осалгъа кетгенин сезсегиз а, олсагъат врачча сёлешигиз, жалаанда ол биллики сизни неден ауругъаныгызын эмда не амал этерге кереклисин. Интернетде юйретиулге да артык бек ийанмагъыз. Алай бла кесибизни, башхаланы да паладан сакъларыкъбыз, - дегенди Къайгырмазланы Роза.

Журналистлени талайына да бу кюнде юйлеринде кыалыргъа, материалланы да онлайн амал бла жиберирге тошгенди. Мен элде жашагъаным себепли бек алгъа кыоншуларыбыз не ишлегенлерине эс бурганма. Керти окуна, орамда адам бек азды, алгынча, бир бирге кирген да жокъду.

Алай элде иш не заманда да кёпдю, бютюнда жаз башында. Бирле башчаларын тазалайдыла, кызаадыла, уакъ урлукъ саладыла, терекле, юлкюле орнатадыла. Башхала арбазларыны тизгинлерин жыдыла. Маллары

болгъанла да алагъа бютюн кёз-кыулакъ боладыла.

Сабийле уа! Кесими ахларымы юсюнден айтсам, гитчеле дерслерин этедиле, китап окуйдула, компьютер бла кюрешедиле, аладан бош болсала уа абаданлагъа болушадыла.

Кыаты низам битеу кыралда да тохташдырылганды. Ол жалаанда коронавирусу инфекцияны тыяр ючюн этиледу. Бизни борчубуз – низамны сакъларуу.

ХОЛАЛАНЫ Марзият. Суратланы автор алганды.

Эски сурат

Быланы не чурум бирлешдиргенди?

Бу сурат Шалушкада жашаган Солтанланы Абдуллахны юйюнде бек аздан элли жылны сакланганды. Анда сиз кереген адамланы асламысы шыккычыладыла. Аланы бетлери жарыкдыла. Эштада, бу сурат той неда кърманлыкь баргъан арбазда алыннганды.

Биз аны жуууклары, ахлулары эсгерир эселе уа, таныгъанла, билгенле чыгъар эселе уа деген хыйсапдан басмалайбыз.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

БИЛДИРИУ

Контракт бла күүлукь этерге кандидатла сайланадыла

Нальчикни аскер комиссариаты запасада болгъан инсанланы арасындан Юг аскер округну бөлүмлеринде контракт бла күүлукь этерге суйгенлени айырады. Кандидатла армияда күүлукь этерге эркин болурга, бийик неда орталыкь профессионал билимлери, машинаны жюриютурге «С», «Д», «Е» категориялы праволары болгъанла.

Аскерле күүлукь этиуню халы:

- Хакь быллай бөлүмледен къралады: аскер чыннга эмда күүлукьга кере окладла, башха кшошак төлеуле, урунган жыллары эмда аскерде күүлукь этиуню энчи болумлары ючюн кшошакла, физический хазырлыкьны ахшы бергенни ючюн төлеуле (күүлугу ючюн окладны 15 процентинден башлап 70 процентине дери), аскер

күүлукьга кере окладны бир өлчөми.

- социал гарантияла: ипотека системага кере жашау журт бла жалчыту, кийимле, медицина болушлукь, аш-суу хакьсыз бериледиле, билим алганда льготала бардыла, 20 жыл күүлукь этгенден сора пенсияга чыгъарга боллукьду.

- аскерчиле кубрик маталлы общежитде бирге жашайдыла.

Соруулары богъанла бу телефон номерге селеширге боллукьдула: 77-84-15.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 1. Къумач. 4. Скифлеге жууук кечгончо халкьны адамы. 7. Ауушхандан биреуге къалган ырысы. 9. Таулу сауут-саба. 10. Таулула анга Жайкь суу дегендиле. 11. Амал табыл, зат табыу. 12. Тирлик ашагъан кърт. 15. Жылкьчы. 17. Ханлыкьны бир тюрлюсю. 18. Келин мюйюшню жапхан жабыу. 21. Аллай сауутха сакь боладыла. 23. Зыкы. 27. Жылтырау-гу болгъан багъалы таш. Кызлагьа да атайдыла алай. 30. Къайда да тынчлыкь бермегенле. 32. Киеу къарындаш. 34. Кызгъанч. 37. Билимли, сынамли, халкь оноун излеген адам. 38. Тюркде ахча. 39. Иги адам. 40. Адам алай болса, анга этилгенни ахшылыкь бла къайтарырга сюеди. 41. Алгын ол къагьыт ахча эди, энди уа - темир. 42. Суусанни аз-аз ичи.

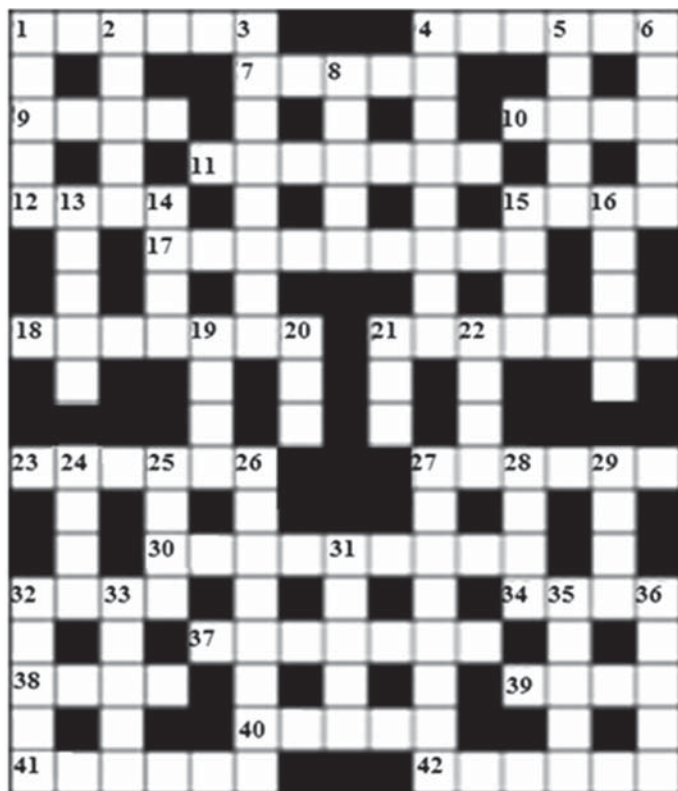
ЁРЕСИНЕ: 1. Гыржынны тюрлюсю. 2. Бишлакь, картоф, ун къошулуп этилген

къатыкь. 3. Анда кеп тилек этиледиле. 4. Сезде, тойюше кызгъанлагьа эс алдыруу. 5. Умут. 6. Аны бла таулула тери ийлегендиле. 8. Ат хайыуанны тюрлюсю. 13. Жип. 14. Алай айтып телсейдиле таулула. 15. Кимге да артыкь болмагъан зат. 16. Эрттеги аякь кийим. 19. Тахтада ёседиле. 20. Затны жьртмазча, бузулмазча, ариу жюриюту. 21. Саулай къуурулгъан кьой эт. 22. Сырт сюек. 24. Ара. 25. Къолан малгьа айтадыла алай. 26. Чыбыкьлыкьда бюгюлмеген ол заманда бютюнда бюгюлмейди. 27. Бир бирге душман болуу. 28. Бек гитче. 29. Ол сыртха бюгюн Аурсентх дейдиле. 31. Эт шорпаны тюрлюсю. 32. Бичен этгенде хайырланылгъан зат. 33. Эрте патчахны келечисини күүлугун патчах деген сёзге муну къошуп белгилегендиле. 35. Буз кепюр. 36. Арыгъанда эс алуу.

ГАЗЕТНИ 32-чи НОМЕРИНДЕ
БАСМАЛАНГАН СЁЗБЕРНИ ЖУАПЛАРЫ:

Энине: 3. Болат. 8. Жаланаякь. 9. Лыбыжлыкь. 10. Жантууган. 14. Аллах. 17. Бауур. 19. Сауутлу. 21. Байкьуш. 22. Аламат. 23. Чалыу. 24. Къруму. 25. Саясатчы. 28. Ашаты. 30. Тынгылау. 31. Атым. 32. Жалын. 35. Ленинград. 38. Кьыбылама. 39. Араблыла. 40. Чуракь.

Ёресине: 1. Коркут. 2. Сакьлау. 4. Халаллыкь. 5. Галау. 6. Абрам. 7. Гылыуча. 11. Урлукь. 12. Къаршчылыкь. 13. Къарамашакь. 15. Жангылыкь. 16. Алтуракь. 18. Жашау. 20. Багьыр. 26. Татлылыкь. 27. Жыйн. 29. Атышыула. 33. Сенат. 34. Санат. 36. Икарус. 37. Гранат.

Учредительле: Къабарты-Малкьар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор

АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
ТРАМЛАНЫ Зухура,
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приемный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къроруула жаны бла Къабарты-Малкьар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагьа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский, 5а орам

Номерге графикге кере 19.00 сагьатда кьол салынады. 20.00 сагьатда кьол салыннганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН
ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Кетенчиланы Зульфья - жууаплы секретарьны орунбасары; Баллианы Феруза - (1,2,3,12-чи бетле), Геляланы Валя - (4, 9,10,11-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 1452 экз. Заказ № 656
Багъасы 15 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленни атлы проспект, 5
электрон почтасы:
elbor_50@mail.ru